

Bożena Stramek Jan Grzeczka
Stargard

Stargardia
Tom I, 2001

Podziały administracyjne powiatu stargardzkiego w latach 1800 - 2000 na tle Pomorza Zachodniego

Stargard od zarania swych dziejów był centrum administracyjnym Ziemi Stargardzkiej. Już w wiekach VIII - X był plemiennym centrum administracyjnym z grodem w Osetnie. W drugiej połowie X wieku nowy gród w Stargardzie - wzniesiony w widłach rzeki Iny - awansował do rangi kasztelani i pełnił tę funkcję do 1295 roku kiedy to książę Bogusław IV zniósł urząd kasztelański w Stargardzie. Kasztelanów zastąpili landwójtowie. Tak więc Stargard stał się powiatem, który leżał w granicach Księstwa Gryfitów.

W 1637 r. wygasła dynastia Gryfitów. W wyniku wojny trzydziestoletniej (1618 - 1648) tzw. pomorze tylne, a wraz z nim powiat stargardzki, zostało włączone do Brandenburgii, od 1701 roku do Królestwa Pruskiego, a po zjednoczeniu Niemiec do Cesarstwa Niemieckiego.

Należy wspomnieć, że pod rządami brandenburskimi w latach 1668 - 1720 Stargard był jednocześnie siedzibą władz powiatowych i stolicą Pomorza Tylnego¹.

Władcy brandenburscy od początku łamali kardynalne prawa Pomorzian. W lipcu 1653 roku Fryderyk Wilhelm zwołał do Stargard sejm, którego uchwały nadały kształt prawno - ustrojowy i społeczno - ekonomiczny Pomorzu Tylnemu².

Następcy Fryderyka Wilhelma prowadzili politykę wewnętrzną zmierzającą do przeobrażeń ustrojowych w duchu absolutyzmu, ale także popierali i wspomagali rozwój gospodarczy kraju.

W tym celu m. in. przeprowadzili reformy administracyjne zmierzające do likwidacji dawnych urzędów pomorskich celem ujednoczenia systemu administracyjnego w całym kraju:

- a) w 1690 r. dawne dystrykty zmieniono na powiaty, na których czele stali landraci wybierani przez szlachtę,
- b) w 1717 r. zlikwidowano sejm pomorski,
- c) w 1724 r. także dystrykty szlachty zamkowej przekształcono w powiaty, powołano do życia tzw. departamenty, na czele których stały kamery wojny i domen,

¹ *Encyklopedia powszechna PWN*, t. VI, Warszawa 1996, s. 28.

² *Pomorze Zachodnie poprzez wieki*, pod red. J. M. Piskorskiego, Szczecin 1999, s. 193.

e) w 1723 r. Pomorze Zachodnie i Pomorze Tylne połączone zostały w jeden departament pomorski, który początkowo miał siedzibę w Stargardzie, a od 1729 r. w Szczecinie,

f) w 1724 r. departament pomorski podzielony został na 24 powiaty³.

Jednakże zasadnicze zmiany w podziale administracyjnym Pomorza Zachodniego nastąpiły w początku XIX wieku.

Klęska Prus poniesiona w wojnie z Napoleonem oraz konieczność wprowadzenia szeregu reform społecznych, uwarunkowanych rozwojem nowego ustroju społeczno - politycznego, jaki stał się kapitalizm, zmusiły władze pruskie do przeprowadzenia (1807 r.) niżej wymienionych reform:

a) zniesiono poddaństwo chłopów i ograniczenia stanowe,

b) przeprowadzono reformę samorządu miejskiego rozszerzając jego samodzielność,

c) w 1810 r. proklamowano tzw. wolność przemysłową,

d) w 1811 r. ustalono warunki, na podstawie których chłop mógł się wyzwolić od zależności pańszczyźnianej,

e) unowocześniono administrację państwową⁴.

Nowoczesna reforma administracyjna Prus w 1815 r. polegała na podzieleniu całego państwa na prowincje, które z kolei dzieliły się na rejencje, a te ostatnie na powiaty, których powstało więcej niż poprzednio⁵.

Ziemie Pomorza Zachodniego podzielono na trzy prowincje: Prowincja Pomorze, Brandenburska i Prusy Zachodnie. Prowincja Pomorze dzieliła się na trzy rejencje: koszalińską, szczecińską i strzałowską.

Przy tworzeniu nowych powiatów wychodzono z założenia, że aparat administracyjny lepiej funkcjonuje przy powiatach o mniejszej powierzchni. Przyjęto zasadę, że terytorium powiatu powinno wynosić do 25 mil., posiadać 20 - 30 tysięcy mieszkańców, a odległość miasta powiatowego od najdalej położonych miejscowości nie powinna przekraczać 22 km.

W dużych miastach stworzono powiaty miejskie. Siedzibą Prowincji Pomorskiej i Rejencji Szczecińskiej był Szczecin; przejściowo (1808 - 1814) Stargard⁶.

W Stargardzie także miała swoją siedzibę powołana w 1817 r. Generalna komisja, która nadzorowała przebieg reform agrarnych na Pomorzu Zachodnim.

Interesujący nas powiat (il. 1) należał do Prowincji Pomorskiej, Rejencji Szczecińskiej, w skład której wchodziły powiaty: Gryfice, Gryfino, Szadzko z siedzibą w Stargardzie, Kamień, Nowogard, Pyrzyce, Resko (od 1860 r. z siedzibą w Łobzie), Szczecin Miejski, Rędowa (szczeciński wiejski), Wkryujście i Wolin⁷.

³ *Podziały administracyjne Pomorza Zachodniego w latach 1800 - 1970*, pod red. T. Białeckiego, Szczecin 1970.

⁴ H. Katz, *Historia powszechna nowożytna 1789 - 1870*, Warszawa 1959, s. 46.

⁵ *Podziały administracyjne...*, op. cit., s. 7-8 i 10.

⁶ *Historia Pomorza*, pod red. G. Łabudy, t. III, cz. I, Poznań 1993, s. 63 i 94; *Podziały administracyjne...*, op. cit., s. 7.

⁷ *Historia Pomorza...*, op. cit., s. 94; *Podziały administracyjne...*, op. cit., s. 8-10.

Powyższy podział administracyjny na powiaty utrzymał się do 1945 r. z małymi zmianami w granicach powiatów. Najważniejsze korekty granic powiatu stargardzkiego miały miejsce w latach 1816 - 1818.

W 1817 r. z powiatu stargardzkiego przyłączono do powiatu nowogardzkiego miasto Maszewo oraz wsie: Budno, Tarnowo, Niewiadowo, Danowo, Budziszowice, Dobrosławiec, Tarnówko, Lubczyna, Siwkowo, Wierzchosław, Jarosławki, Parlino, Piaszno, Podańsko, Mokrzenica, Osina, Warchlino, Warchlinko, Węgorzyce, Bielice.

W 1818 r. przyłączono do powiatu stargardzkiego:

1. Z powiatu drawskiego następujące miejscowości: Bytowo, Rakowo, Studnica, Nierybno, Gronówko, Linówko, Płatkowo, Kozia Góra, Długie, Lublino, Storkowo Dolne, Racisław, Grodzisko, Leszczyny, Kanice, Granica, Kamienny Most, Kamionka, Ziemsko, Sątysz, Ścienne, Pogórze, Ostrowie, Orzechy, Gniazdówko.
2. Z powiatu choszczeńskiego miasto Ińsko oraz miejscowości: Bytowo, Ciszewo, Czertyń, Jaworze, Mielno Stargardzkie, Mokracz, Krzywica, Kosmowa, Rybionek, Włókna, Sulibórz, Przęślica, Pożrzadło, Stobnów.
3. Z powiatu pyrzyckiego miejscowości: Kunowo, Krapiel, Żukowo.

W tym samym 1818 r. wyłączono z powiatu stargardzkiego do powiatu pyrzyckiego miejscowości: Lipka, Radaczewo, Dolice, Piasecznik, a do powiatu reskiego miejscowości: Trzebawie, Chwarstno, Mielno, Runowo, Zwierzynek, Sielsko, Cieszyno⁸.

W 1900 r. utworzono nowy powiat miejski Stargard. Od tej pory na Ziemi Stargardzkiej były dwa powiaty: powiat wiejski Szadzko z siedzibą w Stargardzie i powiat miejski Stargard⁹.

Pod względem administracyjnym powiat Stargard dzielił się na 5 miast, 92 gminy i 88 majątków. Liczba jednostek administracyjnych uległa zmianom, co obrazuje tabela nr 1. Wraz ze zmianami granic powiatu zmianom uległa jego powierzchnia. Tabela nr 1 przedstawia sygnalizowane zmiany w latach 1815 - 1939¹⁰.

⁸ Podziały administracyjne..., op. cit., s. 15-18.

⁹ W. Trzebiński, Niemieckie podziały administracyjne ziem polskich w okresie 1815 - 1945. Zarys historyczny, Warszawa 1955, s. 10.

¹⁰ Podziały administracyjne..., op. cit., s. 29 i 62.

Powierzchnia i struktura administracyjna powiatu stargardzkiego
w latach 1815 - 1939

Powiat i jego jednostki administracyjne	Rok i powierzchnia w km ² oraz gminy, majątki					
	1825	1840	1871	1905	1931	1939
Stargard wiejski	1270, 28	1270, 28	1219, 84	1178, 38	1176, 57	1176, 65
miasta	5	5	5	4 ¹¹	4	5
gminy	92	92	92	85	92 ¹²	92
majątki	88	88	88	87	-	-
Stargard miejski	-	-	-	42, 05	42, 08	42, 00

Powiaty, na których czele stali landraci (wywodzący się spośród obszarników) posiadały własny samorząd w postaci sejmików powiatowych. Sejmiki stanowiły reprezentację miejscowej szlachty. Ponadto do sejmiku powiatowego wchodził jeden przedstawiciel z każdego miasta w powiecie oraz trzech reprezentantów wsi. Sejmiki powiatowe wybierały trzech kandydatów na landrata. Spośród nich landrata mianował król. Sejmiki powiatowe uchwały przepisy związane z administracją powiatu jako całości¹³.

Reforma administracyjna w Prusach w 1872 r. złagodziła nieco system wyborczy. Połowę składu sejmiku powiatowego wybierały gminy miejskie i wiejskie.

Reforma ta pozbawiła junkierstwo władzy policyjnej przekazując ją administracji, w której ręce złożono także sprawy komunalne i sądowo - administracyjne powiatu. W 1933 r. sejmiki powiatowe zostały zniesione. Reformy administracyjne objęły także miasta (il. 2).

W 1808 r. zlikwidowano podział miast na prywatne i państwowe oraz zniesiono podziały na stany. Władzą wykonawczą w mieście był magistrat powoływany przez radę miasta i zatwierdzony przez rejencję. Na czele magistratu stał burmistrz¹⁴.

Wspomniano już, że przedstawiony wyżej podział administracyjny Pomorza Zachodniego na powiaty utrzymał się do 1945 r. z tym, że dotyczyło to głównie powiatów, które nie zostały przecięte linią graniczną. Do tych ostatnich należał powiat stargardzki.

Wkraczając na Ziemię Stargardzką oddziały Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego nie zastały już ani politycznej ani ekonomicznej administracji niemieckiej. Nie zastały

¹¹ Wylączono miasto Stargard z powiatu i utworzono okręg miejski (1900 r.).

¹² Otworzono gminy: Mokrzyca, Orzechy, Kiczarowo, Oświno, Pełknica, Krapiel, Kamienny Most, Storkówko. Zlikwidowano gminy: Golina, Lublino.

¹³ Historia Pomorza..., op. cit., s. 74-76 i 108.

¹⁴ Tamże, s. 117-119.

również przejawów zorganizowanego życia społecznego. Władza spoczęła w ręka radzieckich komendantów wojennych. Komendantury tworzone w oparciu o niemiecki podział administracyjny. Okres komendantów wojennych na Pomorzu trwał od lutego do czerwca 1945 r.¹⁵.

W dniu 5 marca 1945 r. wojska Pierwszego Frontu Białoruskiego, dowodzone przez marszałka G. Żukowa, zdobyły Stargard. Komendantem wojennym na obwód Stargard został podpułkownik J. Bojko¹⁶.

14 marca 1945 r. Rada Ministrów powzięła decyzję o zorganizowaniu na Ziemiach Odzyskanych administracji polskiej. Całość została podzielona na cztery okręgi: Dolny Śląsk, Górny Śląsk, Pomorze Zachodnie, Warmię i Mazury¹⁷, na których czele stanęli pełnomocnicy okręgowi Rządu RP. Okręgi dzieliły się na obwody w granicach dawnych powiatów. Okręg Pomorze Zachodnie podzielono na 43 obwody¹⁸.

Równoległe z komendanturami wojennymi powstawały polskie komórki administracyjne.

Na podstawie zarządzenia Radzieckiego Komendanta Wojennego pułkownika Żubkowa z dnia 23 marca 1945 r. przystąpiono do organizacji pierwszego polskiego Zarządu Miejskiego dla miasta Stargardu i innych miejscowości. Zarząd ten rekrutował się spośród Polaków powracających z Rzeszy oraz przebywających w Stargardzie¹⁹.

Podobne zarządy powstały w innych miastach i gminach powiatu stargardzkiego. Wszystkie nowo powstałe komórki administracyjne początkowo nie posiadały centralnego kierownictwa i rządziły się wedle różnych wzorów organizacyjnych. W celu ujednoczenia i zespolenia administracji Ziem Odzyskanych z administracją wewnątrz kraju Rząd RP wysłał do poszczególnych okręgów ekipy z pełnomocnikiem Rządu. Pełnomocnik okręgowy mianował pełnomocników obwodowych (starostów) wraz z pracownikami administracyjnymi²⁰.

Pierwszym pełnomocnikiem Rządu na Obwód Stargard był B. Orłowski, który wraz z 27 osobami tworzącymi załazek przyszłej władzy administracyjnej w powiecie, przybył do Stargardu 21 kwietnia 1945 r.²¹.

Pełnomocnik Rządu na Obwód Stargard wraz ze swoim aparatem administracyjnym zajmował się m. in. organizacją gmin zbiorczych i sołectw. W dniu 24 października 1945 r. powiat pod względem administracyjnym dzielił się na 5 miast, 11 gmin wiejskich i 91 gromad²².

¹⁵ *Pomorze Zachodnie poprzez wieki...*, op. cit., s. 367 - 368.

¹⁶ E. Kosiarz, *Wyzwolenie Polski Północnej 1945 r.*, Gdynia 1967, s. 129-130.

¹⁷ *Podziały administracyjne...*, op. cit., s. 74.

¹⁸ K. Golezewski, *Pomorze Zachodnie na przełomie dwu epok 1944 - 1946*, Poznań 1964, s. 143.

¹⁹ Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Stargardzie, *Akta Starostwa powiatowego Stargardzkiego*, nr vol. 11.

²⁰ Z. Dulczewski, A. Kwilecki, *Spółczesność Wielkopolski w osadnictwie Ziemi Zachodnich*, Poznań 1962, s. 188-190.

²¹ Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Stargardzie, *Akta Starostwa Powiatowego w Stargardzie*, nr vol. 26a.

²² Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Stargardzie, *Akta Starostwa Powiatowego Stargardzkiego*, nr vol. 6, 11, 26a.

Po okresie przejściowym przystąpiono do demokratyzacji aparatu administracji terenowej poprzez powoływanie terenowych rad narodowych. W Stargardzie Powiatową Radę Narodową (PRN) powołano 27 września 1946 r., a jej przewodniczącym został S. Fijałkowski²³.

Na posiedzeniach PRN m. in. wysłuchiowano sprawozdań z działalności Prezydium PRN i Starostwa Powiatowego, uchwalano budżet powiatowy, poruszano sprawy naprawy dróg i szkół²⁴.

Wiosną 1947 r. powołano miejskie i gminne Rady Narodowe we wszystkich jednostkach administracyjnych powiatu stargardzkiego.

Dalsze zmiany zaszły również w podziale administracyjnym Pomorza Zachodniego i opisywanego powiatu stargardzkiego.

29 maja 1946 r., na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów, utworzone zostało województwo szczecińskie²⁵. Obejmowało ono 26 powiatów, w tym powiat stargardzki. Przestały obowiązywać urzędowe pojęcia *okręg* i *obwód*. Dotychczasowy obwód zastąpiono określeniem *powiat*, ale zmieniono ich wewnętrzne podziały na gminy; wprowadzono tzw. gminę zbiorczą, podobnie jak w Polsce centralnej.

Dalsze radykalne zmiany w podziale administracyjnym nastąpiły w latach 1950 i 1954.

6 lipca 1950 r. z dotychczasowego województwa szczecińskiego wyodrębnione zostało nowo utworzone województwo koszalińskie²⁶. Natomiast w 1954 r. nastąpiła ogólnokrajowa reforma podziału administracyjnego wsi²⁷. Dotychczasowe gminy wiejskie (zbiorcze) uległy likwidacji, a w ich miejsce powołano tzw. gromadzkie rady narodowe (gromady), których w województwie szczecińskim utworzono 210. Do 1961 r. ich liczba zmniejszyła się o 65²⁸. Liczba gromad zmniejszyła się również w powiecie stargardzkim z 22 do 11²⁹. A zatem wrócono do stanu z 1945 r. Proces likwidacji gromad w powiecie stargardzkim ilustruje tabela nr 2.

Lata	1954	1957	1958	1960	1961	1966	1969	1970
Ilość gromad*	22	22	25	24	16	16	11	11

*Przejściowe zwiększenie liczby gromad wynika ze zmiany granic powiatu

Powołanie gromadzkich rad narodowych miało na celu usprawnienie administracji terenowej, ściśle powiązanie władz terenowych z ludnością wiejską. Niebawem okazało się, że wiele rad z powodów ekonomicznych nie ma racji bytu i trzeba je

²³ Archiwum Państwowe w Szczecinie. Oddział w Stargardzie, *Protokoły Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie*, nr vol. 4.

²⁴ Tamże.

²⁵ *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej nr 28 z 1946 r.*, poz. 177.

²⁶ *Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nr 28 z 1950 r.*, poz. 255.

²⁷ *Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nr 43 z 1954 r.*, poz. 191.

²⁸ *Podziały administracyjne...*, s. 77 - 78.

²⁹ Tamże, s. 118.

likwidować, komasować bądź przenosić do miejscowości bardziej predysponowanych na centra ekonomiczne.

W omawianym okresie zmieniały się także granice i powierzchnia powiatu. Zmiany powierzchni powiatu stargardzkiego ilustruje tabela nr 3.

Lata	1946	1950	1955	1957	1958	1960	1963	1970	1999
Powierzchnia w km ^{2*}	1219	1219	1173	1212	1256	1256	1234	1282	2003

*powierzchnia powiatu stargardzkiego w km² w latach 1946 - 1999³⁰.

Zmiana powierzchni wynika ze zmiany granicy powiatu, np. w 1954 r. przyłączono do powiatu stargardzkiego miejscowości Parlino, Sowno, Strumiany i Cisewo z powiatu nowogardzkiego oraz miejscowości Skalin, Słotnicę, Burzykowo i Koszewo z powiatu pyrzyckiego³¹. W tym samym roku wyłączono z powiatu stargardzkiego gromady Radowo, Pożrzadło, Mielno Stargardzkie i włączono je do powiatu Drawsko³².

W 1958 r. do powiatu stargardzkiego włączono gromadę Kobylanka z powiatu gryfińskiego i gromadę Witkowo z powiatu pyrzyckiego³³. Wspomnieć również należy, że w 1961 r. przyłączono do Stargardu osiedle przemysłowe Kluczewo.

Podział administracyjny powiatów na gromady istniał do 1973 r. W tym samym roku zniesiono gromady i utworzono większe obszary jednostki administracyjne stopnia podstawowego - gminy.

Od 1973 r. do 31 maja 1975 r. na terenie powiatu stargardzkiego funkcjonowały następujące jednostki administracyjne stopnia podstawowego: miasto Stargard i gminy: Chociwel, Dobrzany, Ińsko, Kobylanka, Marianowo, Stargard Szczeciński, Stara Dąbrowa i Suchań.

W 1975 r. zgodnie z treścią ustawy z dnia 25 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa oraz o zmianach ustawy o radach narodowych wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny kraju na jednostki stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego.

Jednostkami administracyjnymi stopnia podstawowego były gminy i miasta oraz dzielnice większych miast³⁴.

³⁰ Tamże, s. 143, *Świat w Liczbach 1998 - 99*. Wybór i opracowanie J. Kądziołka, K. Kocimowski, F. Wołowiec, Warszawa 1999, s. 179.

³¹ *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej rady narodowej w szczecinie z 1954 r., nr 15, poz. 67*.

³² Tamże, poz. 66.

³³ *Dziennik Urzędowy Polskiej Rzeczypospolitej Polskiej z 1975 r., nr 16, poz. 91*.

³⁴ *Dziennik Urzędowy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1975 r., nr 16, poz. 91*.

W konsekwencji zlikwidowano (na 24 lata) także powiat stargardzki.

Odtąd, do końca 1998 r., na terenie powiatu stragradzkiego funkcjonowały następujące gminy:

- a) gmina miejska Stargard Szczeciński;
- b) gmina wiejska Stargard Szczeciński;
- c) gmina miejsko - wiejska Chociwel;
- d) gmina miejsko - wiejska Dobrzany;
- e) gmina miejsko - wiejska Ińsko;
- f) gmina miejsko - wiejska Suchań;
- g) gmina wiejska Kobyłanka;
- h) gmina wiejska Marianowo;
- i) gmina wiejska stara Dąbrowa

Do idei trójstopniowego podziału administracyjnego państwa powrócono w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. 24 lipca 1998 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę o wprowadzeniu trójstopniowego podziału terytorialnego państwa na gminy, powiaty i województwa. Nowy podział administracyjny kraju wszedł w życie 1 stycznia 1999 r. Cały kraj podzielono na 16 województw - regionów, 308 powiatów i 65 miast wydzielonych.

Na Pomorzu Zachodnim z połączenia byłych województw szczecińskiego i koszalińskiego utworzono nowe, duże województwo zachodniopomorski dzielące się na 17 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 114 gmin.

Nowe, samorządne powiaty utworzono na podstawie art. 3 ustawy 2 ust. z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym³⁵ (il. 3) w drodze rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 1998 r. w sprawie utworzenia powiatów: „*Tworzy się powiaty oraz określa ich nazwy, siedziby władz i gminy wchodzące w ich skład, wymienione w załączniku do rozporządzenia*”³⁶.

Zgodnie z treścią załącznika do cytowanego rozporządzenia powiat stargardzki z siedzibą władz w Stargardzie obejmuje:

- a) miasto: Stargard Szczeciński - status gminy miejskiej;
- b) sześć gmin o statusie miejsko - wiejskim; są to gminy: Chociwel, Dobrzany, Ińsko, Łobez, Suchań, Węgorzyno;
- c) pięć gmin o statusie gmin wiejskich; są to gminy: Dolice, Kobyłanka, Marianowo, Star Dąbrowa i Stargard Szczeciński³⁷.

A zatem w nowym obszarowo większym powiecie jest 12 gmin i 158 sołectw³⁸.

Do nowego, większego powiatu stargardzkiego weszły dodatkowo dwie gminy miejsko - wiejskie z byłego powiatu łobeskiego, tj. gmina Łobez (276 km²) i gmina

³⁵ *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1998 r., nr 91, poz. 578.*

³⁶ *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1998 r., nr 103, poz. 652.*

³⁷ Tamże, s. 3647 - 3648.

³⁸ H. Cieślakiewicz, *Sołectwa w województwie szczecińskim*, Szczecin 1998.

Węgorzyno (256 km²) oraz z powiatu pyrzyckiego gmina wiejska Dolice o powierzchni 327 km². W sumie powierzchnia powiatu stargardzkiego, w porównaniu do roku 1975, powiększyła się o 769 km² i obecnie wynosi 2003 km², co stanowi 8,94 % powierzchni województwa zachodniopomorskiego i 0,64 % obszaru Polski.

Obszar powiatu stargardzkiego z podziałem administracyjnym na gminy w granicach z 1999 r, ilustruje mapka nr3.

W nowym, samorządnym powiecie władzę uchwałodawczą sprawuje Rada Powiatu, a władzę wykonawczą Zarząd Powiatu wybierany przez Radę Powiatu ze starostą na czele.

Reasumując rozważania na temat podziałów administracyjnych powiatu stargardzkiego stwierdzić należy, że Stargard od zarania swych dziejów był ważnym ośrodkiem administracji terenowej. W okresie XI - XIII w. był kasztelanią, a później powiatem.

W latach 1800 - 2000 najważniejsze zmiany w podziale administracyjnym powiatu stargardzkiego zaszły na początku wieku XIX w latach 1816 - 1818. Wtedy ukształtowały się jego granice i podziały na gminy jednostkowe. W XX w., w 1945 r. granice powiatu w zasadzie zostały bez zmian, ale w miejsce gmin jednostkowych utworzono gminy zbiorcze. W 1954 r. zlikwidowano gminy zbiorcze i powołano większą ilość tzw. gromad. Te ostatnie uległy likwidacji i od 1973 r. ponownie utworzono gminy.

W 1975 r. powiat uległ likwidacji. Od stycznia 1999 r. powołano nowe, samorządne, większe obszarowo powiaty, w tym powiat stargardzki o powierzchni 2003 km² dzielący się na 12 gmin i 158 sołectw.

Zusammenfassung

Territoriale Verwaltungsgliederung des Kreises Stargard in den Jahren 1800 - 2000 innerhalb von Westpommern

Anfang des 19. Jh. wurde das Westpommern administrativ in Regierungsbezirke eingeteilt, die sich wiederum in Kreise gliederten.

Der Stargarder (Saatziger) Kreis gehörte zum Regierungsbezirk Stettin. Seine 1816 - 1818 geformten Grenzen änderten sich grundsätzlich bis 1945 nicht. Administrativ gliederte sich der Stargarder Kreis in 92 Einheitsgemeinden und 88 Güter.

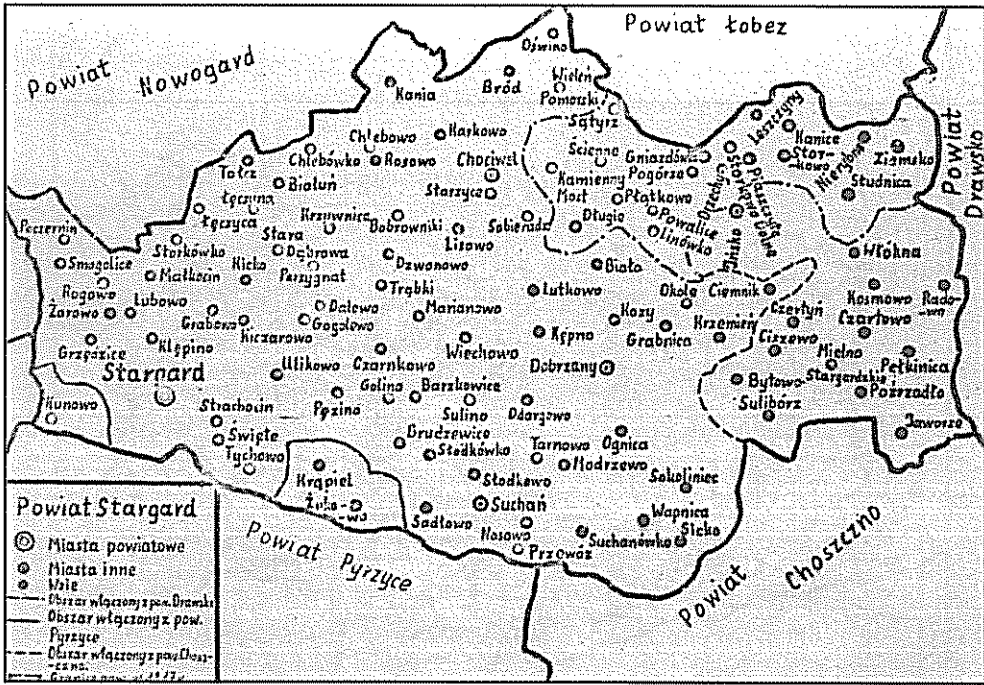
1945 wurde das Westpommern in Distrikte-Kreise in den Grenzen von vor 1939 gegliedert. Am 29. Mai 1946 wurde von dem Bezirk Westpommern die Stettiner Wojwodschaft geschaffen, die 26 Kreise, darunter Stargarder Kreis mit 11 Samtgemeinden umfasste.

1950 wurde aus der Stettiner Wojwodschaft die Kösliner Wojwodschaft ausgesondert, und 1945 wurden Samtgemeinden abgeschafft und sog. Kleingemeinden gebildet, von denen es in dem geschilderten Kreis 22 gab. Bald mussten diese aus wirtschaftlichen Gründen zusammengelegt oder abgeschafft werden. 1969 gab es 11 Kleingemeinden. 1946 - 1970 änderten sich auch Grenzen und die Fläche des Kreises. Seine Fläche schwankte zwischen 1173 und 1282 km².

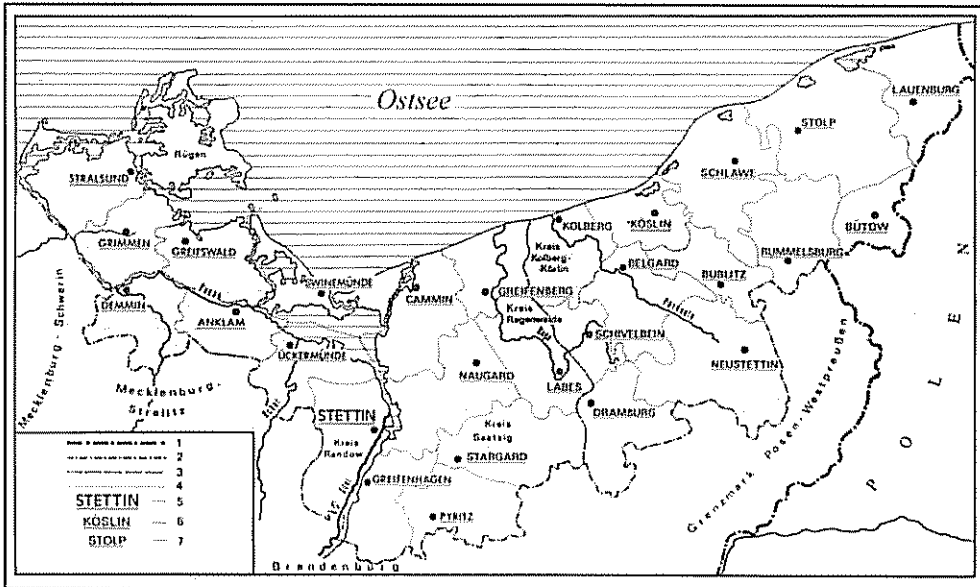
1973 wurden Kleingemeinden aufgehoben und Gemeinden geschaffen, von denen es im Kreisgebiet 9 gab.

1975 wurden Kreise für 24 Jahre abgeschafft und eingeführt wurde eine zweistufige territoriale Verwaltungsgliederung des Staates: Wojwodschaft, Gemeinde.

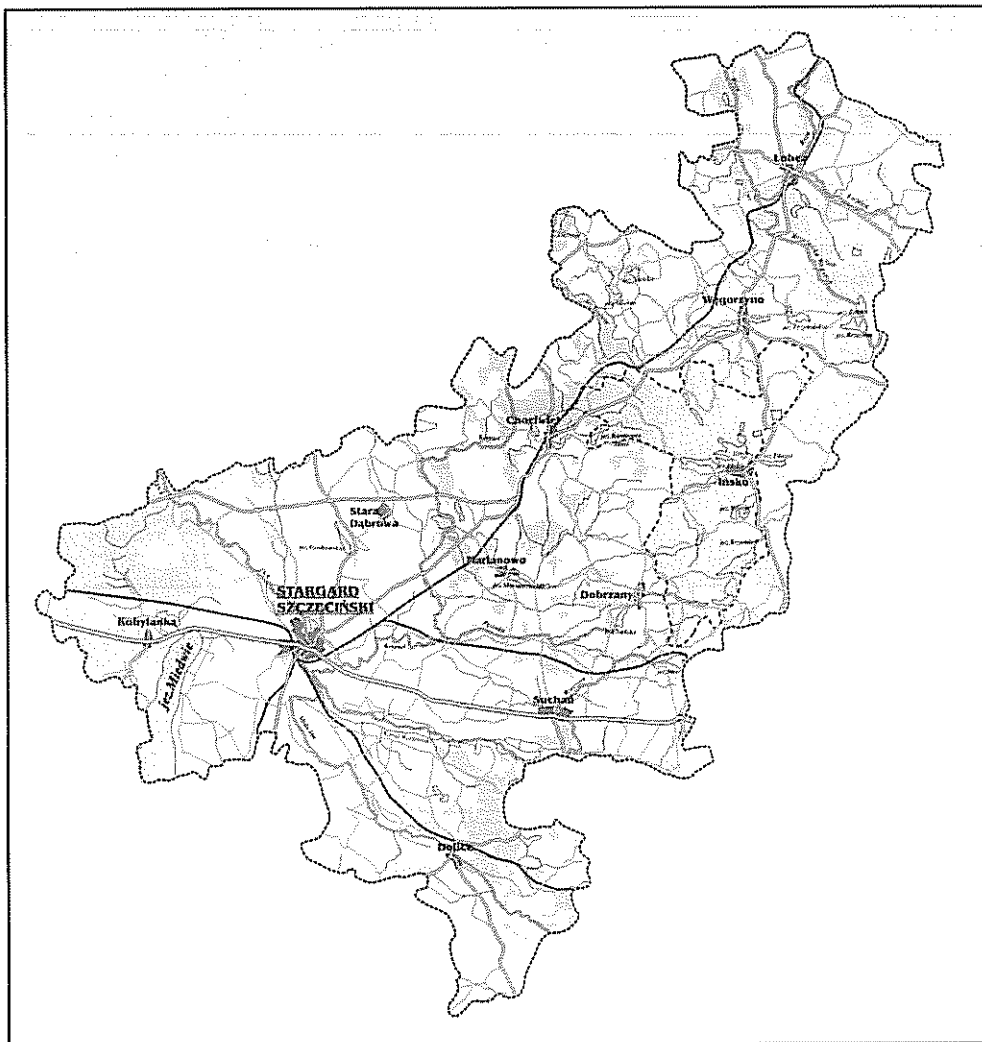
Seit dem 01. Januar 1999 ist eine neue dreistufige territoriale Verwaltungsgliederung des Staates in Gemeinden, Kreise und Wojwodschaften eingeführt worden. Durch Verbindung der Stettiner und Kösliner Wojwodschaft sind die neue, große Westpommersche Wojwodschaft (17 Landkreise und 3 Stadtkreise, 114 Gemeinden) und als deren Bestandteil ein neuer, um 769 km² größerer Stargarder Kreis mit Selbstverwaltung entstanden, der sich in administrativer Hinsicht in 12 Gemeinden und 158 Schulzenämter gliedert.

II. 1. Powiat stargardzki w 1817 roku
(wg T. Białecki, M. Mazurkiewicz, A. Muszyński, *Podziały administracyjne...*)

II. 2. Prowincja pomorska w okresie międzywojennym
(wg H. - W. Rautenberg, *Czas wielkich nadziei i...*, [w:] *Pomorze Zachodnie poprzez wieki*, s 302)

II. 3. Powiat stargardzki w 1998 roku (wg *Informatora powiatu stargardzkiego...*)